

BULUSMALARI 1

BAŞO

KUZEYE GİDEN İNCE YOL

**KİTABI HAİKU
ÇÖZÜMLEMELERİ**

**Sunum: Yakup Kuyucu
Moderatör: Gülhanım Tüysüz**

Fotograf: Suizan Kurokawa 1882-1944

-ENTROPİ BULUŞMALARI 1

MATSUA BAŞO, KUZEYE GİDEN İNCE YOL

Haiku Çözümlemeleri

50 yıllık yaşamının son 10 yılına beş büyük yolculuk ve onlarca küçük yolculuk ve yolculuk kitapları sıgırdırmiş Edo Dönemi (17. yy) haiku şairi'dir Matsuo Başo. Yaşamının son 10 yılı Başo'nun en verimli, zamanlarıdır.

Solda: Hokusai'nin 18. yüzyıl sonlarına ait Başo portresi (Kaynak: Wikipedia) Sağda: Başo'nun Yolculuğu Temsili: Fotoğraf Suizan Kurokawa 1882-1944

Başo'nun yaşamıyla ilgili çeşitli dönüm noktaları olduğunu söyleyebiliriz. 1644 de Ueno'da doğan Başo'nun 12 yaşında babası ölünce yüksek rütbeli bir samuray olan Todo Yoşita'nın hizmetine girer. Kendisiyle aşağı yukarı aynı yaşlarda olan Yoşita ile birlikte **Haika-i No Renga** (Mizahi Gündelik, Bağlantılı Koşuk 5-7-5 (7-7).....) dersleri alır. Çok sevdiği arkadaşı ve hamisi Yoşita'nın ölümü üzerine çok üzülererek 22 yaşındayken aileden ayrılır.

Kyoto'da yaşamaya başlar Bu dönemde haikuları çeşitli antolojilerde yayınlanır. 29 yaşında otuz turluk **Deniz Kabuğu Oyunu** adlı bir Haiku Yarışması Antolojisi'nin editörlüğünü yapar. Bu antolojide kendi haikuları da yer alır. (*Kai Oi- Deniz Kabuğu Oyunu, 1672*) Edo'ya taşınır. Başo'nun Edo'ya taşınırken ki dostlarına bıraktığı veda haikusu şöyledir.

Artık ayrıyız dostlar

Bulutlarda birbirini yitiren

Yaban kazları gibi.

(Matsuo Başı, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev. Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 18)

40 yaşına kadar olan dönemlerinde ise Edo'da tanınmaya başlayan bir şair olarak çeşitli antolojilerde haikuları yayınlanmaya devam eder. Jürilikler yapar. Öğrencileri olur.

1675 de Edoyu ziyaret eden Haijin Soin ile karşılaşır. Soin'in *Dandrin Okulu*'nun en önemli özelliği Teimon'un Saraylı/Soylu haiku anlayışına karşı çıkararak haikuyu halka indirme çabasıdır. Başo, bu dönemde Soin'in Dandrin Okulu'na yakınlık duyar ve Soin'in şakacı tonunun ustalığı ona da geçer ama bu okulun etkisinden de uzaklaşarak kendi tarzını yaratmaya başlar.

1678 yılı yılbaşında ilk kez *Yeni Yıl Şiirleri* yayınlanır. Edo'da Rahip Butço'dan *Zen* öğrenir. Öğrencileri ona ev inşa ederler.. mahlası artık *Muz Yaprığı*'dir ve kendi okulu bu adla anılır. 1683 yılında Edo'daki büyük yangında kulübesi yanar. Aynı yıl Başo Okulu'nun ilk büyük derlemesi olan *Buruşuk Kestaneler ((Minaşu Guri)* yayınlanır. Başo, bu antolojinin son sözünde haikularla ilgili (Kestanelerle) dört şiirsel temel kökü açıklar: *Çinli Şairler Li Po (701-762) Tu Fu (712-77) Lirizmi, Tang Dönemi Kesişi Han Şan'ın Zen Havası, Şaigyon'un Wabi-Fugası (Yalınlık ve İncelik) ve Poi Çü-i'ni şiirlerindeki Romantik incelikli insan sevgisi (Karumi)* (Başo Kelebek Düşleri İkiyüzyetmişbeş Haiku, Derleyen, Çeviren. Oruç Arıoba, Metis Yayınları, 2020, Sayfa 167)

Başo'nun öz benliğini inşa süresi ve *şiirsel mutlak sonsuz benliğe* kavuşma çabası ile ilgili Nabuyuki Yuasa şöyle söyler:

“Zihnimizin baş köşesinde tutmamız gereken en önemli şey, doğru anlayıştır ve anladığımızı gündelik yaşantımıza yöneltip, güzelliğin gerçeğini orada aramaktır. Her an için, ne yaparsak yapalım, unutmamalıyız ki, o yaptığımız şeyle, şiir demek olan sonsuz benliğimizin mutlaka bir ilişkisi vardır.” (Matsuo Başo, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev.Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 22)

Başo'nun bu dönemi onun için bir dönüm noktası olmalıdır. Kendi öz benliğinden kurtulup şiir denilen sonsuz benliğini bulması gerekecektir. Bu dönemki yazdığı haikulardan da rushal durumunu görebilmekteyiz: (Matsuo Başo, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev.Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 23)

Bir kurt oyuyor

kestane ağacını

ay aydınlığında

(Matsuo Başo, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev.Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 21)

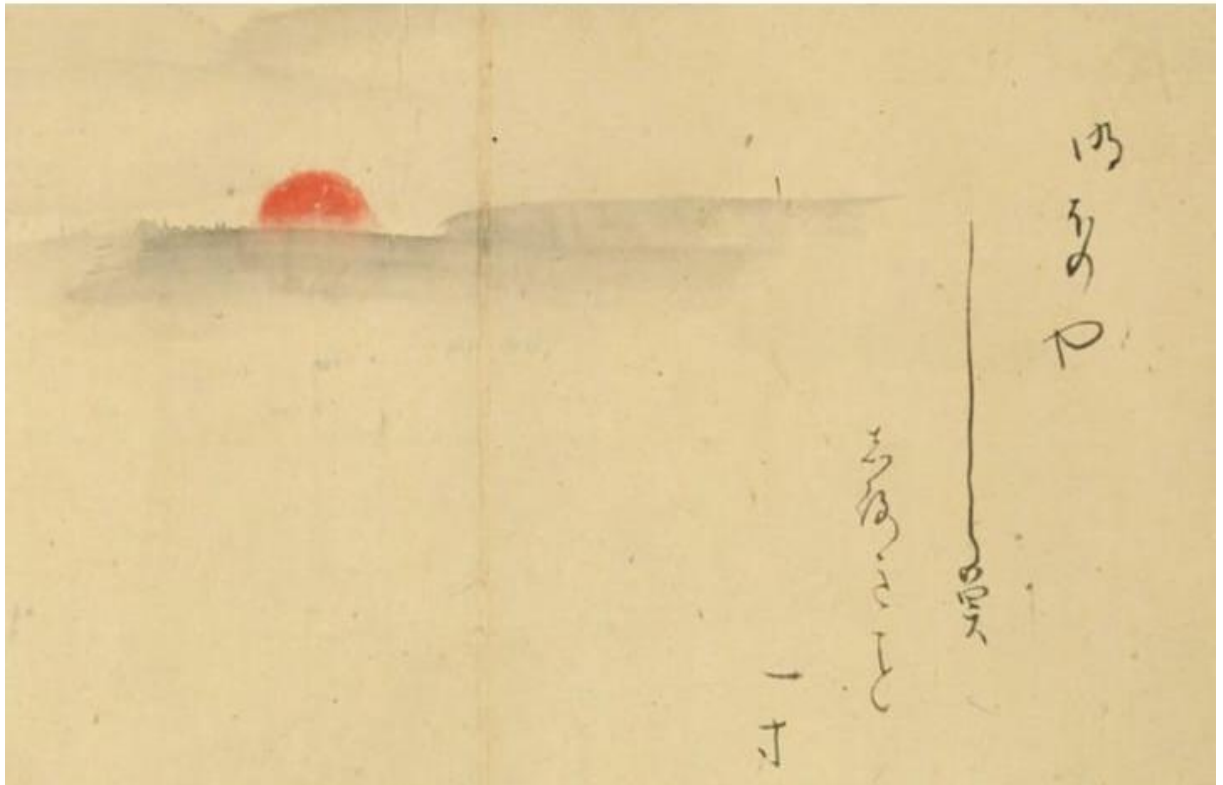
Öğrencileri Başo'ya yeni bir ev inşa etmelerine rağmen Başo bu evde fazla kalmayacaktır. Nihayet 1684'te Başo 41 yaşındayken, öğrencisi iri ile birlikte ilk yolculuğuna çıkar. Bu yolculuk kayıtlarından *Mezarsız Bir İskeletin Notları* (Nozaraki Kiko) ıkar.

Başo, (rulo kitap) *Mezarsız Bir İskeletin Notları*, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

Bašo, rulo haigası, Mezarsız Bir İskeletin Notları'ndan, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

Bašo, rulo haigası, Mezarsız Bir İskeletin Notları'ndan, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

Bašo, rulo haigası, Mezarsız Bir İskeletin Notları'ndan, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

Bašo, rulo haigası, Mezarsız Bir İskeletin Notları'ndan, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

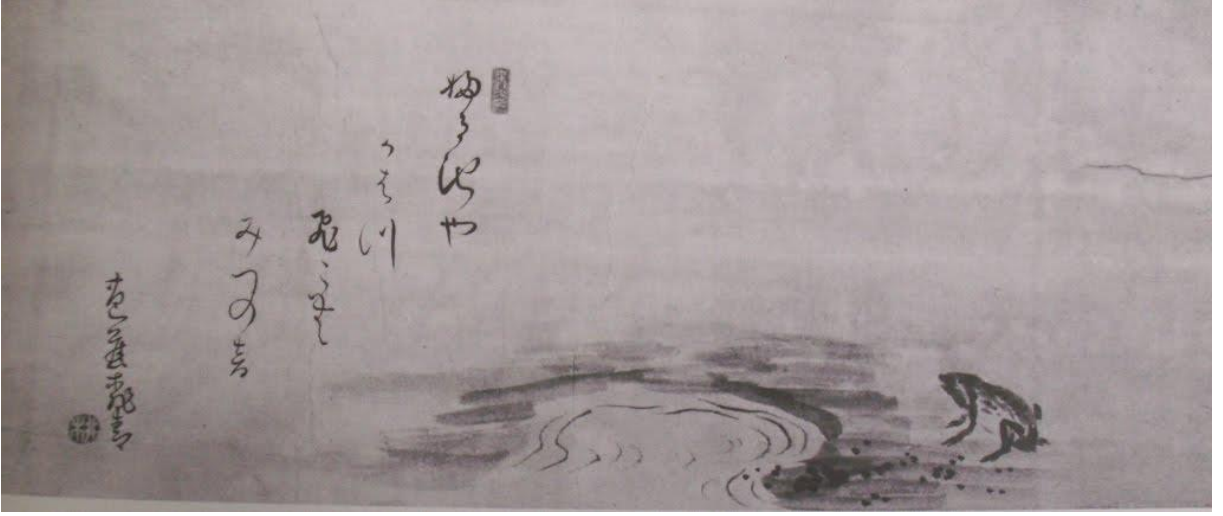
Bašo, rulo haigası, Mezarsız Bir İskeletin Notları'ndan, Fukuda Sanat Müzesi, Japonya

Bu yolculuk dönüşü Nago'dayken *Kış Güneşi adlı (Fuyo No Hi)* büyük güldestelerinden ilki yayınlanır. Sonra 1686'da öğrencilerinin kurbağa şiirleri üzerine yazdığı haikularının derlendiği *Kurbağa Yarışması (Kavazu Avase)* daha sonra ise ikinci büyük güldeste *Bahar Günü (Haru No Hi)* yayınlanır. Bu güldestenin önemi Başo'nun en bilindik haikusunu da içeriyor olmasıdır.

Eski bir gölet-

Kurbağa atlar içine

Suyun sesi

Başo'nun kurbağa haikusu için haigası (Kaynak: İnternet)

1687'de 43 yaşında ise Göller Yöresindeki *Şahane Hasat Dolunayı*'nı seyretmek için yola çıkar. Ustası Rahip Butço'yu da ziyaret ettiği bu yolculuğunda *Kaşima Tapınağı'nı Ziyareti* yazar.

Solda: Yoshitoshi'nin *Ain yū Yōnū* adlı eserinden bir baskıda, Başo, sonbahar ortası ay festivalini kutlayan iki çiftçiyle tanışıyor . Haikuda şöyle yazıyor: *Hilalden beri bu geceyi bekliyordum.* (Kaynak: Wikipedia)

Sağda: Kaşima tapınağını Ziyaret (Temsili) Fotoğraf : Suizan Kurokawa (1882–1944)

Kaşima Tapınağını Ziyaret'ten bir *Hasat Dolunayı Haikusı*:

Yağmur altında

Uyuduktan sonra

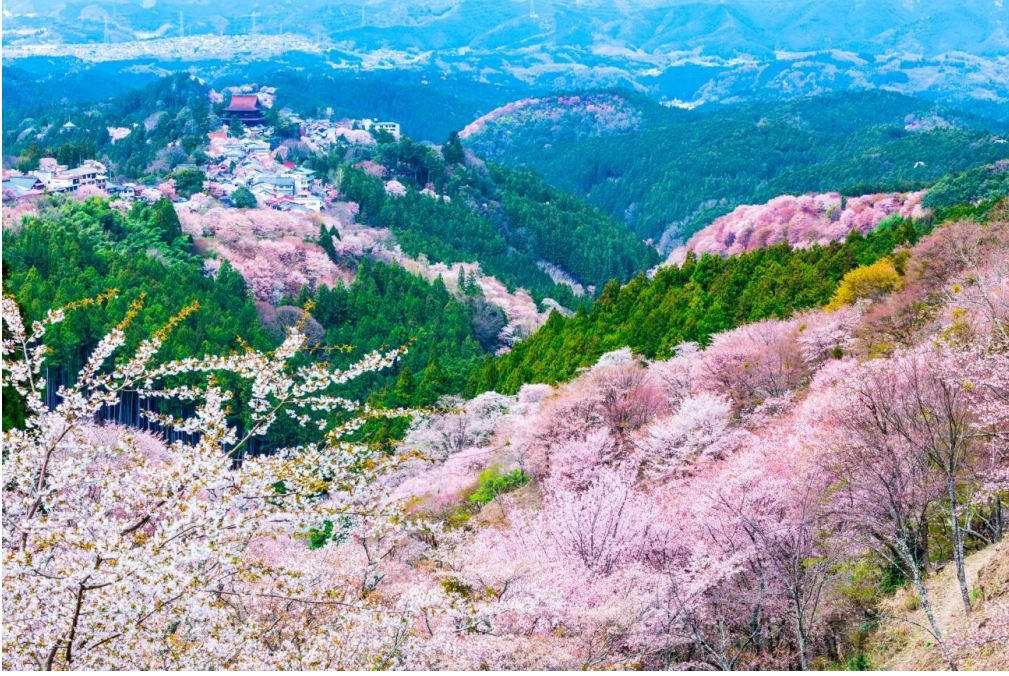
Doğruluyor bambu

Bakmak için aya

Yazan: Sora

(Matsuo Bašo, *Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları*, çev.Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 53)

1688 yılında “*Kırkınıcı yılını dört yıl geçe, geçmiş her şeyi güzel anularla yad etmek istiyorum.*” diyen Başo, yeni yılı doğduğu yerde karşılamak için Uenoya gider. Orada ona katılan ğrencisi Tokou ile *Kiraz ieği Baharı*’nı seyretmek için Yoşına Dağı’na gider. Bu geziden *Yolculukta Yıpranmış Bir antan’nun Notları (Oi No Kobimi)* ıkar.

Yoşına Dağı. (Görsel Kaynak: <https://travel.rakuten.com/contents/usa/en-us/guide/yoshino-guide/>)

Başo Yoşına dağına birlikte gitmek isteyen ğrencisi Tokoi ile buluşur. Tokoi kendine Mangiku Maru ismini takar ve şapkalarına “*Biz iki yurtsuz/ Yok yuvamız/ bu sonsuz evrende*” yazarlar. (Matsuo Başo, *Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları*, ev.Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 64)

Yolculukta Yıpranmış Bir antan’nun Notları (Oi No Kobimi)’den Kiraz ieği Baharı için Başo ve Tokoi’den iki haiku:

Bekle biraz

Göstereyim sana

Yoşına kirazlarını

Ey Selvi şapkam

Bekle biraz

Ey selvi şapkam

Ben de göstereyim sana

Yoşına kirazlarını

Yazan: Mangiku-Maru

O yılın Şahane Hasat Dolunay'ını seyretmek için eylül ayındaysa Şaraşına'ya gider. Bu yolculuktan ise *Saraşına Yolculuğu (Şaraşına Kiko)* çıkar. Bu yolculuğun güzünde ise üçüncü büyük güldeste *Issız Yaban Elleri (Arono)* yayınlanır.

Nihayet Başo, 1689 yılında 45 yaşındayken *Kuzeye Giden İnce Yol* kitabına (*Oku No Hosomiçi*) konu olacak ve 5 ay sürecek 2400 km'lik bir yolculuğa çıkar. Bu dönemde dördüncü ve beşinci büyük güldesteler yayınlanır: *Su Kabağı (Risago)*, *Maymuna Elbise (Saru Mino)*, *Fukava Güldestesi (Fukaga Şu)*, *Kömür Çuvalı (Sumidavara)*. Ölümünden beş yıl sonra ise büyük güldestelerinin sonuncusu olan *Maymun'a Elbise'nin Devamı (Zako Soru Mino)* yayınlanır.

1691 yılında Uenoyu üst edinerek kısa gezilerine devam eder. 1692 yılındaysa Edo'ya döner. Şehrin hızlı değişiminden dolayı şiirde ve sanatta moda ve gösteriş tutkusuyula oluşan gürültü karşısında düş kırıklığına uğrar. (Başo Kelebek Düşleri İkiyüzyetmişbeş Haiku, Derleyen, Çeviren. Oruç Arioba, Metis Yayınları, 2020, Sayfa 304) Başo haiku'yu bırakmayı bile düşünür ama haiku onu bırakmaz. 1694 baharında sonuncu büyük gezisi için yola çıkar. Niyeti Japonya'nın güney ucunu gezmektir. Sağlığı iyi değildir ve 12 ekimde ölür.

Bašo'nun Mezarı (Kaynak: İnternet)

BAŞO, KENDİ ÖZBENLİĞİNİN ÖTESİNDE ŞİİRSEL SONSUZLUK BENLİĞİNİ, DOĞADA BULMUŞTUR.

BAŞO'NUN YAŞAMINDA DÖRT DÖNÜM NOKTASI

Bašo'nun yaşam öyküsünde dört keskin dönüm noktası olduğunu görebiliriz. **İlki Todo Yoşita'nın ölümü sonrası Bašo'nun hizmetinde olduğu aileyi terk etmesidir.**

İkinci Dönüm noktası ise Edo'yu ziyaret eden haijin *Nishiyama Soin* ile karşılaşması ve Bao'nun, Soin'in Dandrin Okulu'ndan etkilenmesidir. Bu okuldayken kullandığı mahlas ***Yeşil Çağla***'dır. Danrin Okulu'nun en temel özelliği ***Teimon (Saray) Okulu'nun*** kapalı ve süslü ve ağır üslubuna karşı canlı, mizahi, doğal ve halkın da anlayabileceği bir tarzda olmasıdır. (Bu bana Orhan Veli'yi ve Garip Akımı'nı hatırlattı. Aynı sezgiyi Erol Abi'nin ders notlarında da gördüm, okudum.)

Teimon tarzı bir haiku örneği:

İlkbahar bahçesi

Kızıl bir ışıltıyla

Parlıyor şeftali çiçekleri

Kuzukara (17. Yy saray Çevresi Şairi)

Dandrin tarzı haiku örneği:

Yaz sağanağı-

Haşhaş çiçeklerine bile

Şemsiye tutar biri

Nishiyama Soin

Nabuyuki Yuasa'nın sözleriyle:

“Bašo, Soin'den alçakgönüllü ve yapmacıksız bir günlük yaşamın imgeleriyle yaratılmış bir şiiri alır. Şu sözleri buna kanıttır:

Bahar yağmurunda yeşil bir söğüdü betimlerseniz yüksek düzey bağlantılı koşuk için yetkin bir şey yapmış olursunuz. Ama aşağı-düzyer bağlantılı koşuk için örneğin çeltik tarlasında çamur yılanları yakalayan karga gibisinden, daha gündelik imgeler kullanılmalıdır.” (Matsuo Bašo, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev. Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 19)

Üçüncü dönüm noktası olarak da Bašo'nun Soin Okulu'nun tarzından da uzaklaşarak kendisine ait bir tarzı olgunlaştırmaya başladığı dönemi varsayabiliriz. Öyle ki öğrencilerinin Bašo için yaptıkları kulübenin bahçesine diktikleri muz ağacından dolayı Bašo'nu yeni mahlası ***Muz Yapracağı***'dır ve Bašo Okulu bu adla anılır. **Bašo Okulu'nun ilk antolojisi *Buruşuk Kestaneler*'in** sonsözünde dört temel şiirsel kök belirlenir. Bunlar:

Çinli Şairler Li Po (701-762) Tu Fu (712-77) Lirizmi,

Tang Dönemi Kesişi Han Şan'ın Zen Havası,

Şaigyon'un Wabi-Fugası (Yalnlık ve İncelik)

Ve Poi Çü-i'ni şiirlerindeki Romantik İncelikli insan sevgisi (Karumi).

(Başo Kelebek Düşleri İkiyüzyetmişbeş Haiku, Derleyen, Çeviren. Oruç Arıoba, Metis Yayınları, 2020, Sayfa 167)

Li-Po'dan Lirik bir örnek:

Ayın altında içiyorum-

Gölge, ben ve ay

Üçümüz dostuz.

Li po (701-762)

Han Shan'dan Zen esintili bir örnek:

Dağ yolunda kimse yok-

Ama yankılar

Birbirine sesleniyor.

Han Shan

Başo Soin Okulu'ndan uzaklaştıktan sonra kendi içsel yolculuğunda bir bunalıma girer. Nabuka Yuasa'nın deyişiyle kendi benliğinden kurtulup şiirsel sonsuz benliğine kavuşması gerekecektir. (Matsuo Başo, Kuzeye Giden İnce Yol ve diğer gezi notları, çev. Coşkun Yerli, YKY, 1994, Sayfa 23) Başo, bu dönem Zen hocası rahip Butço'dan Zen eğitimi alır. **Şiirsel sonsuz benliğine kavuşması ise ancak yolculukları esnasında yavaş yavaş oluşur. Başo'nun yolcuklarına başlaması ise yaşamındaki son dönüm noktasıdır.**

HAİKU YAZINI VE JAPON KÜLTÜRÜNDE DOĞA İLE İLGİLİ SEROMONİLER VE HAİKULARDA EN ÇOK KULLANILAN BİR KAÇ SEMBOL

Semboller:

Gugukkuşu: (Hototogisu) Yolculuk, özlem, yankı
Başo için “yolun sesi” gibidir — çağrıdır, hem uzak hem yakın.

Ağustosböceği (Semi): Sesin içinde sessizlik, ömrün kısalığı
“Sessizliğin sesi” olarak Başo’da metaforik öneme sahiptir.

Beli başlı haiku çeşitleri ise: Kavuşma, Ayrılık, İltifat haikuları ve jisein’lerdir. (ölüm döşeği haikuları)

SEYİR SERAMONİLERİ (doğayla ilişki biçimleri)

1. **Doğada yolculuğa çıkılır,**
2. **Kiraz çiçekleri seyredilirmiş:** (Mart- Nisan) İlkbaharda kiraz çiçekleri birkaç gün içinde açar ve dökülür. Bu seyir günlerinde kiraz ağaçlarının oldukları yerlere gidilir. Sake içilip şiir yazılıp dostlarla buluşulmuş.
3. **Irmaklar ve sular seyredilirmiş:** İlkbahar sonu yaz başı zihinsel dinginlik için.

Ateş Böcekleri seyredilirmiş, yaz akşamları göllerde kayıkla ateşböceklerini seyretmek için sake içerek gezintiler yapılırmış. Ve **Kafeste ağustos böceği tutulmuş.** (Ötüşü hoş olduğu için) Başo Kelebek Düşleri İkiyüzyetmişbeş Haiku, Derleyen, Çeviren. Oruç Arioba, Metis Yayınları, 2020, Sayfa 109, 110)

4. **Dolunay seyredilirmiş:** (Hasat Dolunayı): (Eylül Ortası) Pirinç Hasadı zamanı
5. **Sonbahar yaprakları seyredilirmiş:** Ekim kasım aylarında dağlarda akçağaç yaprakları özellikle.
6. **Kar seyredilirmiş:** Aralık ve Ocak ayında.

BAŞO HAİKULARINDA YANKI BULAN TEMEL ESTETİK İLKELER

Genel Olarak: Geçicilik (*Mono Ma Awere*), Sadelik (*Wabi*), Eskilik (*Sabi*), Dönüşüm (*Mujo*), Derinlik (*Yugen*), Sessizlik (*Ma, Kire, Seiyaki*), Yankı (*Yojo*) Boşluk (*Ma*), Kendiliğindenlik (*Shizen*), Kırılgnalık (*Shiori*), Hafiflik (*Karumi*), Zerafet (*Hasomi*), Doğallık (*Fuga*), Doğayla Uyum (*Furyu*) Nükte (*Mizah*), Asimetrik Denge (*Fukinsei*), İnziva (*Kankyo*) ve Duyuşsal Farkındalık (*Satori*)

“Bir şiirde birden çok rüzgâr esmeli.”

Matsuo Başo

Tüm ilkeler birbirleriyle bazen iç içedir.

MONO NO AWARE *Geçiciliğin hüznünlü farkındalığı:* ve bu geçicilikte güzellik bulma. Bu güzellikle hissedilen, geçmişin iziyle şimdide duyumsanan hüznünlü, estetik ruh halidir (Örneğin: Baharın bitişi, Çiy, Düşen yaprak, Ağustos böceği, Sis, Rüzgar

*Geçip giden bahar
Ağlıyor balıklar
Yas tutuyor kuşlar*

Başo

WABİ-SABİ *Yalnlığın, yoksunluğun(wabi), eskiliğin ve kusurun zerafeti (sabi)*

(Örneğin: yosun tutmuş bir taşta, yaşlı bir yüzün kırışığında güzellik bulmak gibi.

Eskitiyorum eskitiyorum/ kalıyor ne kadar güzel olduğun. İlhan Berk (Sabi)

WABİ (Mütevazı sadelik)

Saman kulübesi

Yoksulluk içinde bile

Çiçek açıyor

Kyorai

SABİ (Yalnızlık ve zamanın izi: Varoluşsal yalnızlığı kavrayarak dinginliğe ulaşma)

*Bir yolcu kulübesi —
sonbahar rüzgârı
içeri doluyor.*

Başo

Mone No Awere – Wabi-Sabi: Bu ilkeler birbirine geçmiş, ayrışmaları çizgisel değil, titreşimseldir — yani biri diğerine dönüşebilir

MUJO Sürekli Değişim ve Dönüşüm (Örneğin, Çiğ, Sis vs.)

YUGEN *Söylenmeyenin sezilmesi.*

NOT: (Boşluk, Sessizlik ve Yankı bağlamında **KİRE** (- Sessizlikle bölmek), **YOJO** (Yankı), **Ma** (Boşluk) ve **SEİJAKU** (Sessizlikteki Dinginlik) ve **YUGEN** (Sezgisel Derinlik) birbirleriyle **İÇ İÇEDİR.**

YUGEN, Derin Gizem, sezgisel Derinlik, Sisli Derinlik, görünmeyenin derinliği. Bu imgeler görünmeyenle ilişki kurar: Boşluk, yankı, sessizlik, farkındalık anı ve halidir. (Örneğin: Sis, Gölge, Sessizlik, Su yansıması)

*Sis içinde kaybolur
tapınak çanı —
yankısı kalır.*

Buson

*Ayın altında
karanlıkta bir nehir
hiç ses çıkarmadan akar*

Buson

KİRE “Kesme”, “ara durak.”

Haikuda düşünceyi iki imge arasında “sessizlik”le bölmek.
Bu sessizlik, anlamı büyütür — tıpkı nefes gibi.

SEİJAKU Sessizlikteki dinginlik Hareketsizliğin içinde varlığın nabzını duyabilmek

*Derin sessizlik-
Ağustos böceği sesi
Kayaya siner*

Başo

Kurbağanın sesi... Şloppp... öncesi ve sonrasındaki sessizliktir seijaku..hareketsizlikteki akıştır.

YOJO Artık Duygu, Yankı

*Bir dalda kaldı
sonbaharın rengi —
rüzgar sustu*

Buson

Haiku bittiğinde bile içinde yankılanan, söylenmeyi hissettiren bir duygudur.
Başo’da doğrudan anlatılmayan şeyler, okuyucuda “artık titreşim” yaratır.
Bu, Japon estetiğinde “şiirin yankısı” anlamına gelir.

Ma “Boşluk, sessizlik, aralık” Söylenmeyenle açılan derinlik

Haikunun gücü çoğu zaman söylenmeyen şeydedir.

Söz ile sessizlik arasındaki alan — izleyicinin sezgisine bırakılan kısım.

Görsel sanatta negatif alan, şiirde sessiz yankı gibidir.

Örnek:

*Ayın altında
rüzgâr durdu —
yalnızlık değil bu.*

İssa

*Günün sonu.
Sazlıklardan bir ses —
kim döner eve?*

Başo

SHIZEN (Shi:Öz) kendiliğindenlik

*Yol kenarında
yaban gülü —
kim dikti seni buraya?*

Shiki

SHIORİ *İçsel Kırılma sezgisi* Sevecenlik(Sezgiyle dokunmak) Duygusal Titreşim
(Nezaket, Duygusal incelik, İçsel eğilme, Narinlik, yumuşaklık, şeylerin duygusunu sezebilme
yetisi.

(Hassasiyet) (bir kelebeğin kanadındaki tozları ve narinliği hissedebilmek)

NOT: SHORİ (kırılma), KARUMİ (hafiflik), HASOMİ (incelik, nüans) iç içedir.

*Gündüz sefası
Kuyu kovamı sarmış
Yalvardım su için*

Çi yoni

Bir kuyunun yanında duran Chiyo-ni. Utagawa Kuniyoshi'nin bu tahta baskısı , en ünlü haikusunu resmediyor Bir sabah sefası bitkisinin dallarına dolanmış bir kova bulan Chiyo-ni, çiçeği rahatsız etmek yerine su istemeye gidiyor. (Kaynak: Wikipedia)

*Bir kervan geçti —
toz bulutunda kaldı
çocukların sesi*

Otsiji Seiho? Ya da Anonim bir Buson tarzı Haiku

KARUMİ Hafiflik, Kendini bırakma, Açık bir gökyüzü

Doğallık içinde gelen zarif bir espri; duygusal derinliği elden bırakmadan, dünyaya yumuşak bir tebessümle bakmak. Hayatı fazla ciddiye almadan, doğrudan bir sezgiyle yazmak. Günlük olanla yüce olanın birleşmesi bazen nükte bazen çocuk masumiyetiyle

*Köy boyunca
Çocukların arasından doğar
Yaz ayı*

Buson

HOSOMİ İncelik, Zerafet, Nüans

*Sisli dağda
bir bambu yaprağının ucu
sabah çiyinde titriyor*

Buson

Hosomi, duygunun ve imgenin en ince çizgide tutulmasıdır.

KİGO Mevsim Sözcüğü

FUGA Sanatsal Doğallık, Samimiyet

*Dağ yolundan geldim-
Nedense gönlümde bir yakınlık,
Mor menekşe*

Başo

FÜRYÛ Doğayla uyum içinde olma

*Hasat dolunayı-
Gölü dolanırım
Bütün gece*

Başo

Füryû, estetiğin yaşama dönüşmüş biçimidir.

KABULLENİCİ MİZAH Kendini bile alaya alabilen bir bilgelik

*Yorgun bir eşek
taşır şairi —
ilkbahar rüzgârında.*

Başo

(Başo, burada kendi “ağırbaşlı şairliğini” hafifçe tiye alır.)

FUKİNSEİ Asimetri ve dengesizlikte denge (Örneğin Dalga sesleri)

*Yaban denizi-
Sado Adası'na uzanır
samanyolu*

Başo

KANKYO (İnziva)

*Köhne kulübem —
yalnızlık bile artık
dost olmuş bana*

İssa

SATORİ

“farkındalık sıçraması”

Zihnin bir anda “görmesi”
Haikunun en derin anlamı burada doğar.

Örnek:

*Eski gölet —
kurbağa atlar
suyun sesi*

(Başo'nun en bilinen *satori haikusu*.)

Çiyo-ni'nin bir haiku ustası olma yoluyla ilgili bir anlatı şöyledir: Çiyo-ni kendisini haikuda daha da geliştirerek en yetkin hale gelmek ister. Bunu için yaşadığı şehirdeki en tanınmış Gezgin haiku ustası (Başo'nun da öğrencisi) Shiko'ya başvurur. Gerçek bir şair esinlemesi taşıyan gerçek bir haiku yazmak istiyordur. Gezgin şair, Çiyo-ni'ye haiku yazması için bir konu verir. Bu o dönemde en bilinen konuklardan biri “gugu kuşu” konusudur. **Bu kuşun özelliği, geceleri uçtuğu ve uçarken öttüğü için kuşun ötüşünün ve uçuşunun duyulmasının zorluğudur.** Çiyo-ni haiku denemeleri yapar ama ustası bu denemelerin hepsini **Kavramsal bularak gerçek duygu taşımadıklarını söyleyerek geri çevirir.** Ve Çiyo-ni o gece boyunca işine öylesine dalar ki günün ağarmaya başladığını bile fark etmez işte o sırada zihninde bir haiku belirir:

*Guguk kuşudur,
Öter gece boyunca,
Sonra gün doğar!*

Bu haikuyu ustasına gösterince ustası bunun çok güzel bir haiku olduğunu söyleyerek kabul eder. “Bunun nedeni, bu haikunun gerçekten de yazarın guguk kuşunu işitince varlığında hissettiği öz iç duygusunu’ anlatmış olması ve içinde etki yaratmak için yapay ya da düşünce ürünü hiçbir tasarı taşımaması” dır. Daha doğrusu başarı için içinde hiçbir ego bulunmamasıdır. Zen ve Haiku, D.T Suzuki, haz. Ve Çeviren: A. Cengiz Büker, Okyanus Yayınları, 2017, Sayfa: 28, 29, 30

Guguk kuşu sesi: saf varoluş
Gün doğar farkında olmadan sessizce aydınma hali
Ses ve sessizlik: guguk kuşunun ötüşü
Gece gündüz arasındaki geçiş
Fark etmeden fark ediş: çiyoninin gugukkuşu seini duyması.... **Satori ve Yügen**
Zarif bir kendiliğinden oluş: abartısızlık: **Karumi**

KUZEYE GİDEN İNCE YOL

Kuzeye Giden İnce Yol'un girişi şöyledir:

“Günler, aylar sonsuzluğun yolcularıdır; birbiri ardına gelen yıllarda. Bir kayığın üstünde ömrünü tüketen kayıkçının da, atın üzerinde yaşlanan seyisin de her günü bir yolculuktur. Ve yolculukları nereye götürürse onları, evleri (sılası) oradır.” Ve Başo'nun yolculuk tutkusu alevlenmiştir. Yolculuk tutkusu onu yola çağırıyordu. Ve kendini rüzgâra bırakmak istiyordu, bir yaprak ve bulut gibi.

Fotoğraf Suizan Kurokawa 1882–1944 (Başo, Temsili)

İlk haiku, bir geçiş iklimi taşır:

*Otların arkasındaki kapı
Değişti sahibi
O artık bir Hina evi*

Hina evi Japonlarda Bebek Şenliği'dir. Kapı bir geçiş imgesidir. Bu haikuda söylenmeyen ise kapının arkasında neler olduğudur. **(Söylenmeyen, sisli derinlik: Yugen) Otlarla Kaplı Kapı, yoksulluk ve dinginlikle ilişkili olduğu için Wabi Sabi'dir. Ve artık sahibi değişmiştir. (Mono Ma Awere)**

*Geçip giden bahar
Yas tutan kuşlar
Ağlaşan Balıklar*

Bahar burada Baço olabilir. Yas Tutan kuşlar ve ağlaşan balıklar ise geride bıraktıkları öğrencileridir. Bu bir veda Haikusudur. **Geçip giden bahar, Mono Ma aware'dir.** Balıklar sessizce, kuşlar seslice ağlamayı sembolize eder.

Kuzeye Giden İnce Yol, Oku no Hosomichi, Yosa Buson, Itsuo Art Muzesi, Ikeda, Osaka, Japonya

Kuzeye Giden İnce Yol, Oku no Hosomichi, Yosa Buson, Itsuo Art Muzesi, Ikeda, Osaka, Japonya

Kuzeye Giden İnce Yol, Oku no Hosomichi, Yosa Buson, Itsuo Art Muzesi, Ikeda, Osaka, Japonya

***Çatının kenarında
Kimsenin görmediği
Kestane çiçeği***

Bu haikuda **Kendiliğindenlik** vardır (**Shizen**) kendiliğindenliğin güzelliği. **Kestane gösterişsizliği** sembolize eder ve **Kigosu Sonbahardır**. **Görünmeyen Güzellik ise (Yugen)dir**. Başo'nun dünyasında güzellik "göz önünde" değil, genellikle *kenarda, sessizlikte, unutulmuş bir yerdedir*.

*Kiraz çiçekleri
Üç ay sonra görebildim
Çift dalı çam ağacını*

Bu haikuda iki farklı sembol vardır. **Kiraz çiçekleri Mone Mo Awere'dir. Yani Geçici bir güzellik taşırlar Çam ağacı ise kalıcıdır. Bu, haikunun merkezinde yer alan sezgisel dönüşümdür — görünmeyen artık başka bir biçimde görünür.**

Yine de eylem ve nesnelere döngüsel. Kalıcılık ve dinginlikle yeni bir görüş vardır. (Yugen) Görünmeyenin güzelliği, Shizen Kendiliğindenlik ve Mono Ma Awere Geçiciliğinin Güzelliği vardır bu haikuda.

*Sabaha kadar
Dinledim güz rüzgârını
Arka tepede esen*

Güz rüzgarı Sabi'dir çünkü derin bir melankoli ve boşluk duygusu taşır yalnızlık dinginlik duygularıyla. Öte yandan Geçiliği simgeler (Mona Ma Awere). Bir tanıklık ve dinlenme anı vardır rüzgâra ve akışa karşı. Arka tepede esen rüzgâr aynı zamanda görünmeyenin güzelliği ve derinliği yani, Yugen'dir. Kendiliğinden bir akışta dinleme eylemi ise Shizen'dir.

*Dalgaların ortasında
Midyelere karışmış
Üçgül yaprakları*

Haiku geleneğinde “dalga” çoğu kez dönüşümün, geçiciliğinin ve faniliğinin (mono no aware) simgesidir.

Yani bu dizayla birlikte bir “akışa bırakma” hissi başlar.

İnsanın doğaya karışması değil sadece, doğal varlıkların da birbirine karışması vardır bu haikuda.

Yani ayrımların eridiği bir yerdir bu: deniz bitkisi, hayvan, dalga, hepsi tek bir ritim içindedir.

Bu, Shizen (kendiliğindenlik) dir. Çünkü; Hiçbir şey öne çıkmaz, hiçbir şey anlatılmaz — sadece birlikte var olurlar. Kökünden kopan bir kara bitkisidir üç gül yaprakları ve artık denizin parçasıdır.

Yugen: Midye ve dalgaların içsel görünmezliğini sezeriz.

Üç gül yapraklarının kökünden kopup sessizce denize karışmasında yalnızlığın güzelliği vardır (Sabi) ve kendiliğindedir her şey. (Shizen)

*Dolunay'ın
Çiçekleri gibi
Pamuk tarlası*

Dolunay hem kendinin hem de göğün yankısıdır.(Yojo)

Bu haiku imge merkezli ve sezgiseldir. Bu haikuda (Shori) Duyusal titreşim daha çok vardır.

Haiku da Ay ışığı, pamuk tarlası ve çiçek – üçü arasında görsel bir geçiş vardır.

Haiku'nun özü, ışığın yeryüzünde çiçeklenmesidir.

SON OLARAK, bu ilkeleri aslında terim olarak bilmesek de yaşantılarımızda hissedebiliyorsak Haiku ile sezgisel olarak buluşmuşuz demektir. Benim şiir algımın sezgisel kaynaklarını örneklemek istediğim kısa bir metin paylaşmak istiyorum:

Bir ören yerinde, yosun tutmuş kayalara ya da kendiliğinden açmış çaluların yaban çiçeklerine büyük bir sevgi duyarım ve onlarda estetik bir güzellik bulurum. Orada geçmişte yaşamış insanları hayal eder bir arkeolog gibi seslerini duyarım. Bu bana mutluluk verir. Ama onların yerinde sade rüzgâr seslerini ve yalnızlığı duyumsamak da hafif hüznendirir. Neşe ve hüznü aynı anda yaşarım. Çünkü tüm zamanlarda yaşıyormuşcasınayım. Bitkilerin, yosunların yaşama arzuları bana da geçer. Yalnızlığın içinde yalnız değilimdir. Rüzgârın sesleri geçmiş zamanların seslerine karışır.

Bunlar, haikuyla ilgili herhangi bir kavramı ya da ilkeyi bilmeden önce yaşadığım hislerdir. Bana şiir yazdıran da genelde bu duygulardır.

Yakup kuyucu

Bu metinde Japon Haiku estetik ilkelerine göre teknik bir çözümleme yaparsak:

Wabi-sabi — eksik, solmuş, sade olanda güzellik: “Yosun tutmuş kayalar”, “kendiliğinden açmış çalı çiçekleri”...Doğanın süslenmemiş, kendiliğinde bulunma hali

Sabi — yalnızlığın olgun güzelliği: “Rüzgârın seslerini ve yalnızlığı duyumsamak da hüznendirir.”

Mono no aware — geçiciliğin farkındalığı, tatlı hüznü: “Neşe ve hüznü aynı anda yaşarım... tüm zamanlarda yaşıyormuşcasına.”

Yügen — görünmeyen derinliği, sezgiyle algılanan gizem: “Geçmişte yaşamış insanları hayal eder, bir arkeolog gibi seslerini duyarım.”

Shiori — narinlik, kırılğan duyarlılık: *Bitkilerin yosunların yaşama arzuları bana da geçer.*

Doğadaki eskime, yalnızlık ve yalnızlık (wabi sabi ve mono ma aware) sadece geçicilikle ilgili değil, dönüşümsellik de ilgilidir Çünkü . Doğa her sevi kendisine benzetir.

Ama yine de öz kendi içsel sezgilerimizle keşfettiğimiz kendi bilgimizdedir.

Yakup Kuyucu, 2025